

Tükör által – homályosan?

KÖZGAZDÁSZSZEMMEL A NEMZETKÖZI EGYETEMI RANGSOROKRÓL

” Az egyetemi rangsorok elkészítése újabban szinte iparággá vált, és egyre nagyobb presztízst jelent az ott elért előkelő helyezés. Léteznek nemzeti és nemzetközi rangsorok, és külön műfaj az egyetemek, illetve az üzleti képzések nemzetközi összehasonlítása. A rangsorok összeállítási technikáinak, módszertani elveinek áttekintése azonban megmutatja, hogy ezek a helyezések nem minden esetben tükrözik az egyetemek tényleges oktatási és kutatási teljesítményét. A tanulmány többféle módszertant tekint át, és különös figyelmet fordít a Times és a Shanghai Jiao Tong University világszerte sokat idézett ranglistáira. Óvatosságra int a rangsorok objektív felsőoktatási mérceként való alkalmazásánál, bár azt nem vitatja, hogy az amerikai egyetemi rendszer nemzetközi vezető szerepét ezek a rangsorok valóban hitelesen támasztják alá. ”

A nemzetközi oktatási, sőt a K+F és innovációs irodalomban 2003-2004 óta egyre nagyobb figyelmet keltenek az egyetemi összehasonlító rangsorok². Érdemes megkülönböztetni nemzeti és nemzetközi rangsorokat, amelyek között jelentős szemléleti és módszertani eltérések vannak. A nemzeti rangsorokat általában – a külföldi hallgatókat nagy tömegben befogadó országok kivételével – az adott országbeli jelentkezők orientálására, esetenként a belföldi finanszírozási források elosztási arányainak megállapításához használják, így ott nem mindig érvényesülnek a teljesítménymérés nemzetközi szempontjai. A nemzetközi rangsorok viszont általában a globális teljesítményszempontokat tükrözik, természetesen eltérő hangsúlyokkal és sokféle mérési módszer felhasználásával.

Mindkét fajta rangsor tartalmaz torzítást: a nemzeti rangsorok nem fejezik ki a felsőoktatási intézmények egyre élesebb nemzetközi versenyét, a nemzetközi rangsorok viszont előtérbe helyezik a sok, erős felsőoktatási intézménnyel rendelkező, nagy országokat. Egy nagy és fejlett ország (mint az Egyesült Államok) oktatási és K+F erőforrásai több intézmény között oszlanak meg térben és szervezetileg is, egy kisebb ország (például Svájc) viszont kevesebb intézménybe koncentrálja őket. Ennek pedig az az eredménye, hogy az első ország arányosan több egyetemmel jelenik meg a nemzetközi rangsorok élmezőnyében a másodikhoz képest, mint amekkora a méretbeli különbség a két fejlett gazdaság között.

(1) Az MTA rendes tagja, egyetemi tanár (Pannon Egyetem, BME, MTA-PE Regionális Innovációs és Fejlesztési Hálózati Kutatócsoport).

(2) A téma nemzetközi közgazdasági irodalmának áttekintéséről és a kapcsolódó összehasonlítási problémákról lásd: Török (2006). Ez a tanulmány felhasználja a jelzett forrás több megállapítását.

A nemzetközi rangsorok

A nemzetközi felsőoktatási rangsoroknak három fajtája terjedt el az irodalomban. Ezek közül a harmadik inkább csak elméleti célokat szolgál, ezért itt nem is érdemes foglalkoznunk vele³. Az első fajtát ismerik a legszélesebb körben, ez az egyetemek általános összehasonlítása. Itt figyelmen kívül hagyják, hogy melyik egyetem milyen arányban foglalkozik a különböző tudományokkal, illetve nem számolnak az oktatás/kutatás és a különböző képzési szintek egymás közti arányaival sem.

Az összehasonlítások második fajtája szakmailag jóval szűkebb, de gazdaságilag fontos területre vonatkozik. Ez az üzleti vagy MBA-képzések nemzetközi összehasonlítása, ahol a finanszírozás (magánszemélyek vagy vállalatok erőforrásaiból) és a „termék” (azaz az üzleti tudományokban képzett, vezetői készségekkel rendelkező hallgató) paraméterei között könnyen meg lehet állapítani a kapcsolatot. Mérhető tehát az, hogy a befizetett tandíjból milyen piaci értékű munkaerőt „hoz létre” az üzleti iskola.

Ennek mérése meglepően egyszerű: szabnak egy jövedelmi küszöböt (például évi 200 ezer euró), és intézményenként megnézik, hogy a végzősök hány százalékának a jövedelme érte el ezt a szintet egy éven belül. Az ilyen felsőoktatási összehasonlítások közgazdasági értelemben nem jelentenek nagyon kockázatos feladatot, mert lényegében homogén „termékekre” vonatkoznak, és magánbefektetések hozamait vetik össze.

A felsőoktatási szektorban, illetve piacokon azonban sokkal gyakoribb, hogy sokoldalú profilú egyetemek heterogén kínálatát vetik össze, ami eleve megnehezíti az összehasonlítást. Az egyetemek egy része a világon mindenütt a közületi szektor része, így a szellemi tőkébe erős megtérülési kritériumok nélkül végzett állami befektetések, az állami egyetemek finanszírozásának hatásait akarjuk látni, nemcsak az egyéni boldogulásra (tehát a munkapiaci értékre), hanem a társadalmi jólét növekedésére is. Igazán érdekes közgazdasági probléma az, amikor különböző országok egyetemei szerepelnek a rangsorokban, és meg szeretnénk tudni, hogy közülük melyik nyújtja a legjobb teljesítményt. Mégpedig úgy, hogy többféle teljesítménymérce létezik: egy egyetem bizonyulhat jónak kutatási produktumával, a különböző szintű diplomákkal kibocsátott hallgatók számával, vagy akár átlag feletti pénzügyi teljesítményével. Az egyetemi rangsorok a hasonló szempontok súlyozott átlagolásával készülnek, ezért a jó átlagteljesítmény sokszor magasabb ranglistahelyezést eredményezhet, mint a kiemelkedő produkció kevés területen.

A rangsorolás problémái

A nemzetközi egyetemi összehasonlítások kidolgozása és közzététele a 10-15 év előtti szerény kezdetek óta mára valóóság „iparágá” vált. Bizonyos, nemzetközileg kevésbé jegyzett intézmények (például a sanghaji Jiao Tong Egyetem) széles körű szakmai elismerést (vagy legalábbis ismertséget) szereztek maguknak azzal, hogy évről évre több száz egyetemet tartalmazó rangsorokat publikálnak. Ezekre a rangsorokra pedig sokan hivatkoznak anélkül, hogy tisztában lennének a rangsorkészítés nem lebecsülendő szakmai problémáival. Ezek a problémák részben az összehasonlítások, a rangsorképzés (a „preferenciarendezés”) nehézségeiből erednek, részben pedig az összehasonlított egyetemek számos eltérő paramétere miatt merülnek fel (az „almát körtével” néven ismert összehasonlítási probléma).

A rangsorkészítés azért jelent nehézséget, mert számos szereplő többféle szempontját kell figyelembe venni a sorbarendezéskor. A rangsorkészítő szubjektív döntésétől függ, hogy melyik szem-

(3) A közgazdasági képzések, illetve tanszékek összehasonlításáról van szó. Lásd: THURSBY, 2000; COUPÉ, 2003.

pontnak milyen súlyt ad. Ezt a döntést befolyásolja, hogy a rangsor kinek a megbízásából készül, illetve, hogy a rangsort milyen közönségnek szánják. Az oktatók és kutatók szakmai közössége más ismérvek szerint tarthat jónak egy egyetemet, mint a szakképzett munkaerőt felhasználó vállalatok. Ismét más alapon mérlegelnek az intézményfinanszírozók, közöttük a kormányzatok.

Különösen nehéz számolni a hallgatók véleményével, mert ők többféle dolgot várhatnak el a felsőoktatástól. Van, aki alapos és korszerű ismereteket szeretne, van, aki elsősorban diplomát (tehát a „diplomagyarakat” preferálná), de lehetnek olyan hallgatók is, akik számára a minél hosszabb idejű és minél olcsóbb tanulmányi idő a legfontosabb. Látszik tehát, hogy az egyetemi rangsorok nem tudják mérni az objektív minőséget, hiszen olyan nincs is az eltérő preferenciaskálák miatt, inkább csak a minőség többféle szubjektív felfogásának a súlyozott tükrözésére képesek⁴.

A nemzetközi egyetemi ranglisták gyenge pontja, hogy az „egyetem” fogalma a világon többféle dolgot jelent. Még a látszólag homogén kritériumok alapján működő magyar felsőoktatásban is van példa néhány szűkebb tudományterületet művelő egyetemre, illetve olyan intézményre, ahol alapképzés nem is folyik. Külföldön még színesebb a kép. A szovjet hagyomány szerint például nívósabb műszaki vagy mezőgazdasági főiskolákat is lehet egyetemnek nevezni, brit és skandináv közgazdasági egyetemeknek csak „School” a nevük, és van olyan neves amerikai egyetem, ahol elsősorban doktori képzés és alkalmazott kutatás folyik.

Az összehasonlított egyetemek különféle jellemzőit befolyásolja, hogy az intézmények irányításában milyen súlyt kapnak a tudományos, az oktatási és a pénzügyi szempontok. Az elsősorban jelentős kutatási teljesítményre törekvő egyetemek számára az olyan rangsorolás kedvező, ahol a publikációs és a szabadalmi mutatók határozzák meg jobban a pozíciókat⁵. Nekik a rangsorokban elfoglalt helyezés inkább a pályázatok elnyeréséhez fontos, mint a beiratkozás iránti érdeklődés felkeltéséhez. Ahol viszont elsősorban az oktatás számít, ott az egy oktatóra jutó hallgatók minél alacsonyabb száma, a kedvező ösztöndíj-lehetőségek és az elhelyezkedési esélyek nyomhatnak sokat a latban a rangsorolási szempontok között.

Furcsa eredményeket hozhat a pénzügyi alapon történő rangsorolás. Ennél a minél magasabb hallgató/oktató arány lehet kedvezőbb, hiszen a megítélés fő szempontja az, hogy melyik felsőoktatási intézmény tud elérni minél kevesebb erőforrásból azonos mennyiségű kibocsátást (a kibocsátás pedig a végzett hallgatók számát jelenti). Ilyen rangsorolást azonban – a minőségi kritériumok háttérbe szorulása miatt – általában nem alkalmaznak nemzetközi összehasonlításoknál. Más kérdés persze, hogy az intézmények fenntartói, például az oktatási minisztériumok titokban nem készítenek-e mégis ilyen rangsorokat.

Az egyetemi rangsorokat nemcsak mérhető szempontok alapján állítják össze. A mérhető szempontoknál ugyanis a mutatók kiválasztása és súlyozása egyaránt számos kompromisszumot követel, és nem minden összehasonlító mutató valóban megbízható. A tudományos teljesítmény megszokott publikációs és hivatkozási mutatóinak általános használhatóságát sokan vitatják. Nem mindegy, hogy mely szakma milyen és mennyi publikációs fórummal rendelkezik, eredményei mennyire széles körhöz jutnak el, milyen értékmérők alapján szelektálnak a bírálók, és milyen szerepük van a szakmai hálózatoknak az eredmények kiválasztásában és népszerűsítésében⁶.

(4) Gondoljunk egy pillanatra a sokak által gyakran forgatott terméktesztekre, s bennük az általánosan használt minőség fogalmára. A minőség azonban az egyik tesztben a megbízhatóságot, tartósságot hirdeti, a másik az összeszerelés színvonalára és a felhasznált anyagok igényességére utal, egy harmadik megközelítés pedig a tesztelők szubjektív minőségérzetét, a használat praktikusságát és kényelmét jelentheti.

(5) Ilyen például a sanghaji Jiao Tong University nemzetközi egyetemi ranglistája, ahol a teljesítményeket kizárólag publikációs alapon mérik.

(6) A tudásmetriai mutatók használatáról lásd: BRAUN és szerzőtársai, 2002; COUPÉ, 2004; SIMONOVITS, 2005.

Újabb rangsorolási módszerek

A kvantitatív összehasonlításokban elsikkad a szakma és a hallgatók tényleges véleménye a rangsorokban szereplő egyetemekről. A szubjektív vélemények feldolgozása ugyancsak elterjedt rangsorkészítési technika, de ennek is megvannak a gyengeségei. Lehet, hogy a szubjektív vélemények a tényleges teljesítmények helyett inkább a jó marketinget, az egyetemekhez kapcsolódó – különösen Amerikában gyakori – hallgatói hálózatok hatékony működését díjazták, s közrejátszhatnak bennük a korábban publikált rangsorok is. Mégis érdemes figyelni rájuk, mert jobban tükrözik azoknak a véleményét, akik nem olvasnak rangsorokat, viszont akár oktatóként, akár hallgatóként szerepük lehet az egyetemek tényleges versenypozícióinak alakításában.

A szubjektív véleményeket kétféleképpen veszik figyelembe az egyetemi rangsorokban. Az egyik a The Times Higher Education Supplement (THES) nemzetközi, 200 egyetemre kiterjedő ranglistája, ahol a helyezést meghatározó pontszám felét egy 1300 szakértőre kiterjedő nemzetközi felmérés eredménye adja. Itt a végső ranglista-pozíció szubjektív és kvantitatív paraméterek együttes eredményeként alakul ki.

Eredetibb a sakkozásból kölcsönvett értékszám-logikán alapuló módszer (AVERY és szerzőtársai, 2004), amelyet szerzői „a kinyilvánított preferenciák módszerének” neveznek. Modelljünkben a hallgatók választása az előttük megnyílt egyetemek között egyéni preferencialistákat tükröz, s ezek a preferencialisták aggregálhatók. E logika szerint A egyetem ranglistapontokat nyerhet vagy veszíthet aszerint, hogy B egyetemmel szemben jobban vagy rosszabbul szerepel-e a hallgatók összesített jelentkezései alapján. Ha a magasabb helyezésű egyetem helyett az alacsonyabb helyezését választja több diák, akkor – ebben az egy összehasonlításban – a rosszabbnak tekintett egyetem aránylag komolyan javítja a pozícióját, a jobbnál pedig ugyanez helyzetromlást okoz. Természetesen az aggregálás során az összes egyetem halmazán belül képzett minden egyes pár közötti választásokat összesítik.

Ez az összehasonlítási technika azon alapul, hogy a hallgatók miként választanak az egyetemek között saját jelentkezési és beiratkozási stratégiáik alapján. Ezeket a stratégiáikat természetesen kifizetések maximalizálása érdekében alakítják ki, a kifizetésekre irányuló várakozásokat azonban nemcsak a diplomák minősége, hanem a képzés helye (az utazási távolság és a megélhetési költségek miatt), időtartama és az egyetemek által ígért pénzügyi segítség mértéke is befolyásolja. Ez az összehasonlítási technika csak erős áttétellel veszi figyelembe az egyes egyetemek oktatási és kutatási teljesítményét. A hallgatók kinyilvánított preferenciái pedig tükrözhetnek nem gazdasági vagy nem minőségi szempontokat is (például vallásos hallgatók felekezeti egyetemeket választanak nevesebb egyetemek helyett)⁷.

Két közismert nemzetközi rangsor

A nemzetközi egyetemi ranglisták közül nem a bonyolultabb gondolatmenetűek váltak népszerűvé, hanem azok, amelyek viszonylag kevés mutató feldolgozásával nagy egyetemi minták rangsorolá-

(7) A modell nem számol eléggé a hallgatók preferencia-rangsorainak taktikai elemeivel. Nem mindegy ugyanis, hogy jelentkezési listáikra a legjobb egyetemeket veszik-e fel, vagy azokat, ahová még éppen esélyesként pályázhatnak. Így a legkiválóbb egyetemek eleve a legjobb hallgatók jelentkezési listáin szerepelnek – ezzel pedig éppen az ugyancsak jók ellen szerezhetnek sokat érő ranglistapontokat. Így azok az egyetemek szerepelnek kiemelkedően, amelyek az ugyancsak jókat győzik le az egyéni preferencialisták összesítésekor. A racionális stratégiájú hallgatókról feltételezhető, hogy az egyetemektől olyan szolgáltatási csomagokat várnak, amelyekben oktatási, pénzügyi és munkaerő-piaci (álláskereső) szolgáltatások az ő egyéni preferenciáiknak megfelelő kombinációban szerepelnek.

sát teszik lehetővé. A THES listája például 200, a Jiao Tong-lista pedig 500 egyetemet tartalmaz, és mindkét lista összeállításánál mindössze 5-5 mutatóval dolgoznak.

A THES listáját 50%-ban a nemzetközi szakértői megkérdés alakítja ki, 20%-ot jelent a kutatási hatás („research impact”, amely az egy oktatóra jutó idézettségi mutató), további 20% az oktatás iránti elkötelezettség („commitment to teaching”, amely nem más, mint az oktatók és a hallgatók aránya). Végül 5-5%-ot jelent az egyetem nemzetközi nyitottságának két mutatója, amely a külföldi oktatók és hallgatók arányát méri a hallgatói és az oktatói állományon belül.

Ezekkel a mutatókkal többféle gond is van. Az idézettségi mutatók relevanciájáról hosszú ideje folyik szakirodalmi vita, de ebben az esetben az is kérdéses, hogy az egyes egyetemek fajlagos idézettségi mutatói mennyiben függenek az egyetemek tudományterületi struktúrájától, illetve attól, hogy milyen mértékben foglalkoztatnak sokat idézett, de alig oktató professzorokat. Az oktatás iránti elkötelezettség mutatója pedig kétélű: lehet például, hogy egy oktatóra aránylag kevés hallgató jut, de az oktatás zömét alacsonyabb beosztású oktatók végzik, a vezető oktatók pedig főleg kutatással foglalkoznak. Nem mindegy a mutató alkalmazásánál az sem, hogy az egyes egyetemeken a laboratóriumi gyakorlatokat igénylő, vagy a nagy létszámú előadásokra épülő tantárgyak oktatása van-e többségben. Hatékonyak mondható jogászképzés aránylag kevesebb minőségi oktató foglalkoztatásával is megvalósítható, mint például az orvosok vagy a vegyészek képzése.

Az utolsó két THES kritérium – egyaránt 5-5%-os súllyal – valójában csak jelképes jelentőségű. Mindkettő az egyetemek nemzetközi vonzerejét méri a külföldi hallgatók, illetve a külföldi oktatók részarányán keresztül. Hasonló mutatókat elsősorban üzleti főiskolák vagy MBA-programok összehasonlításánál alkalmaznak, mert ott a hallgatók szemében nagyobb az olyan intézmények értéke, ahol jobb a nemzetközi hálózatépítés lehetőségei. Az egyetemi ranglisták készítésénél ugyan csak szempont a nemzetközi kapcsolatok bővítéséhez nyújtott háttér, még fontosabb azonban, hogy az egyes egyetemek mennyire látszanak vonzóknak a külföldi oktatók és hallgatók számára.

A Jiao Tong-lista paramétereinek első csoportja az oktatás minőségére vonatkozik, 10%-os súllyal. Itt azokat a korábbi hallgatókat veszik számba és pontozzák, akik Nobel-díjat vagy a matematikusok egyik legrangosabb kitüntetését, Fields érmet nyertek. Ugyanezt mérik – 20%-os súllyal – az oktatókra esetében, de a díjazottak számát megszorozzák a díjak odaítélése óta eltelt idő hosszával csökkenő korrekciós tényezővel. Az oktatás minőségének másik mutatója az oktatók idézettsége 21 tudományterületen, ez is 20%-os súlyt képvisel. Természetes, hogy az oktatói állomány minőségét nagyban befolyásolja a tudományos teljesítmény, de az oktatói állomány minősége nincs feltétlenül szoros kapcsolatban az oktatás minőségével.

A Jiao Tong mutatók következő csoportjával a kutatási teljesítményt („Research Output”) próbálják mérni. Egyaránt legfeljebb 20%-os súllyal szerepelnek a Nature és a Science folyóiratban közölt tanulmányok, és maximum ugyanennyit érhetnek a Science Citation Index és a Social Sciences Citation Index által rögzített publikációk. A Jiao Tong-lista módszertanában nincs is az aktuális egyetemi teljesítménynek más mutatója, mint a fenti módon mért publikációs teljesítmény, márpedig ez távol is állhat a tényleges oktatási teljesítménytől.

A Jiao Tong-lista utolsó paramétere az intézmények méretét írja le. Ezzel a változóval próbálták csökkenteni a különbséget az abszolút és az egy főre jutó egyetemi mutatókból kialakuló kép között. Itt minden egyes egyetem eddig kiszámított pontszámát elosztják a teljes munkaidőre számított oktatói és kutatói létszámmal. A korrekciós hatás azonban kicsi a mutató mindössze 10 százalékos súlya miatt, és így nem tudják teljesen kiszűrni az egyes – főleg fejlődő – országokban előforduló „nemzeti szuperegyetemek” miatt keletkező torzítást. (Ezek az akár 100 ezres hallgatói létszámú egyetemek pusztán a méretük miatt ne kerüljenek be a nemzetközi elitbe a rangsor szerint).

A Jiao Tong-lista csak csekély differenciálásra ad lehetőséget az egyetemek között. Így fordulhat elő, hogy a 2005-ös és a 2006-os Jiao Tong-ranglista is óriási méretű, akár 100 egyetemből is álló holtverseny mezőnyöket mutat. Ez pedig annyit jelent, hogy mondjuk a 200-299. helyen holtversenyben álló egyetemek bármelyike hivatkozhat arra, hogy benne van a szűkebb, 200-as nemzetközi egyetemi elitben.

Eredmények és tanulságok

A két lista eredménye a módszertani különbségek ellenére sok hasonlóságot mutat. A szűkebb (20-as vagy 30-as) élmezőnyt mindkét listán túlnyomórészt amerikai egyetemek alkotják, s ezek közül is az „Ivy League” legismertebb tagjainak, a Harvard, a Stanford, a Princeton, a Columbia, a chicagói egyetemnek vagy az MIT-nek a pozíciója kiemelkedő. A vezető amerikai egyetemek közé csak a két nagymúltú brit elitegyetem (Oxford és Cambridge), illetve Japán és Svájc egy-egy egyeteme tudott bekerülni ezeken a listákon.

A középmezőny képe viszont némileg más a két lista szerint, amire eltérő méretük is magyarázatot adhat. A THES listán csak 200 egyetem szerepel, és ott a világgazdaság több fontos régiója alulreprezentáltak látszik. Ilyen Dél-Európa és Latin-Amerika, de Kelet-Európa is, miközben számos, külföldön alig ismert amerikai egyetem bent van az első 200 között. Jellemző, hogy Európa keleti feléről csak a moszkvai Lomonoszov Egyetem került be a 200 közé, de itt valószínűsíthető a sok vezető oktató kivándorlása ellenére még megőrzött nemzetközi hírnév, a nagy egyetemi méret és a korábbi publikációs teljesítmények hatása.

A Jiao Tong 500-as listája⁸ már sokkal változatosabb nemzetközi képet mutat, és nem marad ki belőle egyetlen fontos ország sem. A 2005-ös listán még csak egy, a 2006-oson már két magyar egyetem szerepel (az SZTE és az ELTE), mindkettő a mezőny második felében, de nem a végén, miközben több EU-ország (néhány dél-európai és új tagállam) teljesen kimaradt a listából. A bő holtversenyek miatt azonban nem lenne sok értelme a helyezési számok értelmezésének, így csak azt lehet leszűrni a listából, hogy vannak magyar egyetemek az így mért és értelmezett nemzetközi elitben. A holtverseny mezőnyöket közelebről látva pedig azt mondhatjuk, hogy a két magyar egyetem – és nyilván a tőlük szakmailag aligha elmaradó és hasonló méretű 2-3 másik vezető magyar felsőoktatási intézmény – körülbelül egyenrangú a meglehetősen kiterjedt amerikai második vonallal, és Nyugat-Európa több jól jegyzett, de nemzetközileg nem igazán meghatározó ismert egyetemével.

Magyarországon a Társadalmi Megújulás Operatív Program egyik célja, hogy a 2005-ös Jiao Tong-rangsorban szereplő 2 magyar egyetem helyett a 2013-as rangsorban már 3 legyen. Ez a cél feltétlenül teljesíthető, hiszen a BME, a Semmelweis Egyetem vagy a Debreceni Egyetem rangsorolásnál figyelembe vett mutatói alig maradnak el az SZTE és az ELTE indikátoraitól, és a nemzetközi felső középmezőny tagjai (a Jiao Tong-listán körülbelül a 100–500. helyezett) között nagyon kicsik a különbségek. A kis különbségek miatt viszont ki is eshetnek magyar egyetemek az élmezőnyből. A Szegedi Tudományegyetem pontszámát például a 2008-as Jiao Tong-rangsor készítésekor már kevésbé fogja növelni Szent-Györgyi Albert 1937-ben szerzett Nobel-díja, mint a 2005-ös vagy a 2006-os ranglistánál.

Indokolt az óvatosság a nemzetközi egyetemi rangsorokhoz fűzött magyar stratégiai célokkal, mert a ranglistapozíciók sokszor nem tükröznek valódi oktatási vagy kutatási teljesítményt, és

(8) Forrás: <http://ed.sjtu.edu.cn/ranking.htm>. A lista csak olyan egyetemeket tartalmaz, amelyek folytatnak természettudományi, műszaki, orvosi vagy agrárképzést.

részben csak kommunikációs célokra alkalmasak. A magyar egyetemek helyezését például meg lehetne javítani egy további – szakmailag különben aligha indokolt – egyetemi integrációval, hiszen a nagyobb intézményeknek több esélyük van jobb helyezésekre. Nem biztos, hogy az a legjobb felsőoktatási fejlesztési stratégia, amely a Jiao Tong-ranglistapontok növelését tűzi ki céljaul. Ez a rangsor például az egyetemek jelenlegi teljesítményében csak a publikációs mutatókat veszi számba, illetve korrekciós tényezőként használja az egyetemek méretét. Figyelmen kívül hagyja viszont a jelenlegi oktatás színvonalát és a hallgatók munkapiaci esélyeit, miközben ezek az egyetemi teljesítmény ugyancsak fontos fokmérői lennének.

A különböző országok igen eltérő egyetemeinek rangsorba állítása látványos, de módszertanilag és szakmai tartalmát tekintve eléggé kockázatos vállalkozás. Az áttekintett ranglisták egyedüli komolyan vehető tanulsága alighanem csupán az, hogy az amerikai felsőoktatás kiemelkedik a nemzetközi mezőnyből. Szinte csak ott vannak olyan reprezentatív, nagyvállalati mércével is jól finanszírozott, korszerű tudást széles sávon nemcsak termelni, hanem értékesíteni is tudó egyetemi nagyvállalkozások, amilyenekhez hasonló intézmények legfeljebb mutatóban akadnak néhány más, többnyire angolszász, de mindenképpen kiemelkedő gazdasági teljesítményű országban.

Ez a magas színvonalon irányított intézményi-oktatási-üzleti modell más gazdasági és kulturális környezetben aligha tartható fenn, kiépítéséhez pedig igen komoly erőforrások felhasználásával is legalább évtizedekre lenne szükség. Sikeres működéséhez fontosak az évi több milliárd dolláros nagyságrendű ipari és kormányzati szerződéses kapcsolatok, valamint a kiterjedt és tudatosan, jelentős ráfordításokkal fenntartott öregdiák- (alumni) hálózatok. Ezen feltételek megléte híján az egyetemek közötti versenyben csak az amerikai felső középmezőny vagy a kontinentális európai élmezőny elérése lehet reális stratégiai cél.

IRODALOM

AVERY, Christopher – GLICKMAN, Mark – HOXBY, Caroline – METRICK Andrew 2004. A Revealed Preference Ranking of U.S. Colleges and Universities. *NBER Working Paper* No. 10803. National Bureau of Economic Research. October. <http://www.nber.org/papers/w10803>.

BRAUN Tibor – GLÄNZEL, Wolfgang – NÉMETHNÉ KOVÁCS ÉVA – PERESZTEGINÉ SZABAD ZSUZSA 2002. Magyarország helyzete a természettudományi alap kutatás világában – tudománymetriai tájkép a második évezred végén. *Magyar Tudomány*, 162. 7. 935–945.

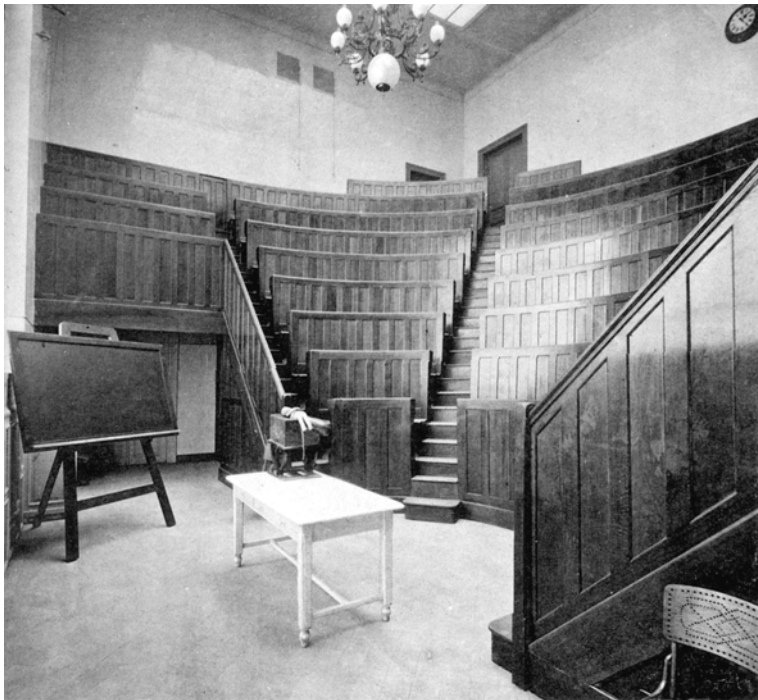
COUPÉ, Tom 2003. Revealed Performances: Worldwide Rankings of Economists and Economics Departments. *Journal of the European Economic Association* 1 (2003), 1309–1345.

COUPÉ, Tom 2004. What Do We Know About Ourselves? On the Economics of Economics. *Kyklos*, Vol. 57 – Fasc. 2, 197–216.

SIMONOVITS András 2005. Selection by Publication in Economics. *Acta Oeconomica*, 55 (3).

THURSBY, Jerry G. 2000. What Do We Say About Ourselves and What Does It Mean? Yet Another Look at Economics Department Research. *Journal of Economic Literature*, XXXVIII (June), 383–404.

TÖRÖK, Ádám 2006. Az európai felsőoktatás versenyképessége és a lisszaboni célkitűzések. Mennyire hihetünk a nemzetközi egyetemi rangsoroknak? *Közgazdasági Szemle*, LIII. évf. 2006. április. 310–329.

A Budapesti m. kir. tudomány-egyetem I. sz. női klinikája, tanterem, 1898